

LITTERÆRT LANDSKAP PIETRO QUERINI

er tilegnet Pietro Querini og hans unike beskrivelse av landskapet og folkelivet på Røst, og forfattere og kunstnere inspirert av Querinis historie og det landskapet han vandret i.

Parchi Letterari er et nettverk av små lokalsamfunn hvor man kan oppleve unike landskap, historier og tradisjoner beskrevet i litteratur og poesi.

Utrøst, illustrasjon av Hans Gude

UTRØST

Sagn om huldreland i havet finner man igjen flere steder langs kysten av Norge og Europa. De mest kjente utenom Utrøst er Sandflæsa utenfor Træna og Jomfruland i Telemark. Fra Irland er nok Tir na nOG (Tir na Noir) det mest kjente, udødeliggjort av Vamp. I de fleste sagnene finner man en veileder eller fører til det mytiske landet—til Utrøst er det de tre skarvene. Denne versjonen er hentet fra Peder Chr. Asbjørnsen «Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn», 1845-48, illustrert av Hans Gude.

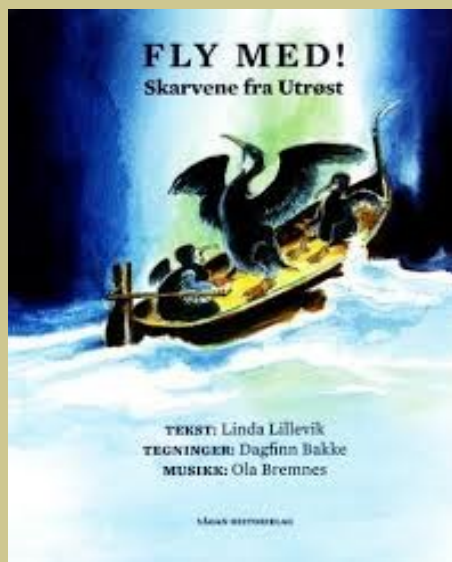
De tre skarvene fra Utrøst

Karl Erik Harr

Skarvene fra Utrøst

Theodor Kittelsen

..og ikke minst

RØST
KOMMUNE

Hans Arne Hansen, tegning

I PAR
CHI
LETTE
RARI®

SKARVENE PÅ UTRØST

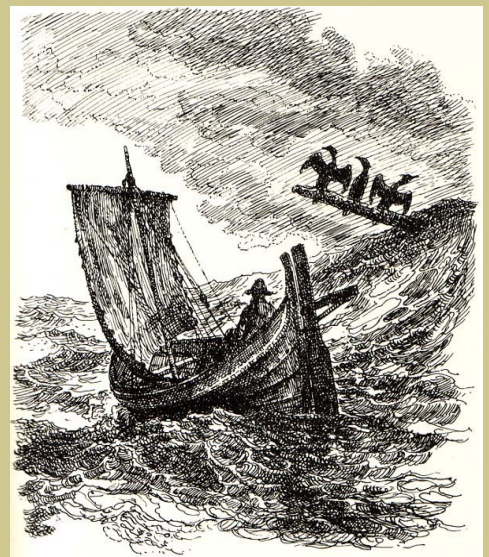
Ved hjemkomsten hender det ikke sjelden de nordlandske fiskere at de finner kornstrå festet til roret eller byggkorn i fiskens mage. Da heter det de har seilet over sagnlandet Utrøst. Det viser seg bare for fromme eller fremsynte mennesker som er i livsfare på havet, og dukker opp hvor ellers intet land finnes. De underjordiske som bor her har åkerbruk, feavl og fiske- og jektebruk som andre folk; men her skinner solen over grønnere gressganger og rikere åkrer enn noe annet sted i Nordlandene, og lykkelig er den som kommer til eller kan få se en av disse solbelyste øyer: «han er berga,» sier nordlendingen.

Utenfor Røst, på Lofotens sydspiss, ligger det et huldreland med grønne bakker og gule byggåkrer; det heter Utrøst. Bonden i Utrøst har sin jekt likesom andre nordlandsbønder; fra tid til annen kommer den imot fiskerne eller jekteskipperne for fulle seil, men i samme øyeblikk som de tror at de støter sammen med den, er den forsvunnet.

På Værøy, rett ved Røst, bodde en gang en fattig fisker som hette Isak; han eide ikke annet enn en båt og et par geiter, som kona holdt liv i ved hjelp av fiskeavfall og de gresstråene de kunne sanke omkring på fjellene, og hele hytten hadde han full av sultne barn. Allikevel var han alltid fornøyd hvordan Vårherre laget det for ham. Det eneste han bekymret seg over var det at han aldri riktig kunne ha fred med naboen sin; en rik mann som syntes han skulle ha allting bedre enn slik en larv som Isak, og som ville han ha ham vekk så at han kunne få den havnen Isak hadde utenfor hytten sin.

En dag Isak var ute og fisket et par sjømil til havs, kom det mørkskodde på ham, og rett som det var røk det opp med en storm så voldsom at han måtte kaste all fisken overbord for å lette båten og berge livet. Enda var det ikke greit å holde den flytende. Men Isak snodde farkosten nokså vakkert både mellom og over styrtjøene, som var ferdige til å suge ham ned hvert øyeblikk. Da han hadde seilt med slik fart en fem, seks timer, tenkte han han snart måtte treffe land et steds.

Men tiden gikk, og stormen og mørkeskodden ble verre og verre. Så begynte det å gå opp for ham at han styrte til rett til havs, eller at vinden hadde snudd, og til sist kunne han skjønne det måtte være så, for han seilte og seilte, men han nådde ikke land. Rett som det var, hørte han et fælt skrik foran stavnen, og han trodde ikke annet enn det var draugen som sang dødssalmen hans.

Isak og Utrøstkallen

Illustrasjon: Karl Erik Harr

Isak ba til Vårherre for kone og barn, for nå skjønnte han at hans siste time var kommet. Mens han satt og ba, fikk han se skimtet av noe svart, men da han kom nærmere var det bare tre skarver som satt på en rekved-stokk, og husj! var han forbi dem. Slik gikk det både langt og lenge.

Han ble så tørst og så sulten og trett at han ikke visste sin arme råd, og satt nesten og sov med rorkulten i hånden, men rett som det var skurte båten inn mot strand. Da gjorde han Isak store øyne. Solen brøt gjennom skodden og lyste over et deilig land; bakkene og bergene var grønne helt opp til toppene, åker og eng skrånnet opp imot dem, og han syntes han kjente en lukt av blomster og av gress, så søt som han aldri hadde kjent før.

"Gudskjelov, nå er jeg berga; dette er Utrøst," sa Isak til seg selv. Rett foran ham lå en byggåker med aks så store og fulle at han aldri hadde sett maken, og gjennom den byggåkeren gikk det en smal sti opp til en grønn, torvdekket jordgamme, som lå ovenfor åkeren, og på toppen av gammen beitet en hvit geit med forgylte horn og jur så stort som på den største ku. Utenfor satt en liten blåkledd mann på en krakk og smattet på en pipe; han hadde et skjegg så stort og langt at det nådde langt ned på brystet.

"Velkommen til Utrøst, Isak," sa kallen.

"Velsigne møtet, far," svarte Isak. "Kjenner De meg da?"

"Det kan nok være," sa kallen; "du vil vel ha hus her i natt?"

"Var det så vel, var det beste godt nok, far," sa Isak.

"Det er ille med sønnene mine, de tåler ikke kristenmannslukt," sa kallen. "Har du ikke møtt dem?"

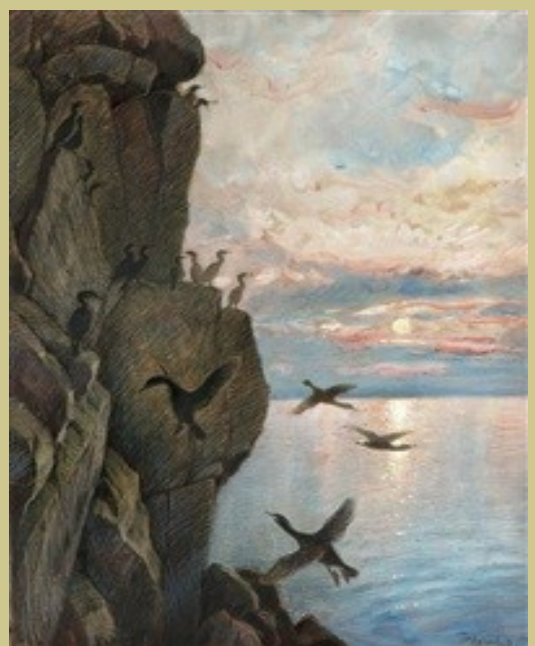
"Nei, jeg har ikke møtt annet enn tre skarver, som satt og skreik på en rekved-stokk," svarte Isak.

"Ja, det var sønnene mine det," sa kallen, og så banket han ut av pipen og sa til Isak: "Du får gå inn så lenge; du kan være både sulten og tørst, kan jeg tenke."

"Takk som byr, far," sa Isak.

Fuglefjell på Røst

Thorolf Holmboe

Men da mannen lukket opp døren, var det så gildt der inne at Isak ble rent forglant. Slikt hadde han aldri sett før. Bordet var dekket med de prektigste retter; rømmekoller og uer og dyrestek og levermølje med sirup og ost på, hele hauger med bergenskringler, brennevin og øl og mjød, og alt det som godt var. Isak han åt og drakk alt han orket, og enda ble tallerkenen aldri tom, og uansett hvor mye han drakk var glasset like fullt. Kallen han spiste ikke stort, og ikke sa han stort heller; men rett som de satt, hørte de et skrik og en rammel utenfor, da gikk han ut. Etter en stund kom han inn igjen med de tre sønnene sine; det kvakk litt i Isak i det samme de kom igjennom døren; men kallen hadde vel fått roet dem, for de var nokså blide og godlynte, og så sa de at han måtte da holde bordskikk og bli sittende og drikke med dem, for Isak reiste seg og ville gå fra bordet; han var mett, sa han. Men han føyde dem i det, og så drakk de dram om dram, og imellom tok de seg en slurk av ølet og av mjøden; venner ble de og vel forlikte, og så sa de at Isak skulle gjøre et par sjøvær med dem, så han kunne ha litt med hjem når han reiste.

Det første sjøværet de gjorde, var i en voldsom storm. En av sønnene satt ved styret, den andre satt ved seilet, den tredje holdt fiskesnøret, og Isak måtte bruke storøsekaret så svetten haglet av ham. De seilte som de var rasgalne; aldri duvet de seilet, og når båten gikk full av vann skar de opp på bårene og seilte den tom igjen så vannet sto ut av baskotten som en foss. Etter en stund la været seg, og de tok til å fiske. Det var så tykt av fisk at de ikke kunne få jernsteinen i bunnen for fiskebergene som sto under dem. Sønnene fra Utrøst trakk fisk i ett; Isak kjente også gode napp, men han hadde tatt med sitt eget fiskeutstyr, og hver gang han fikk en fisk til ripa glapp den av kroken, og han fikk ikke et bein. Da båten var full, fór de hjem til Utrøst, og sønnene sløyde fisken sin og hengte den på hjell, men Isak beklaget seg til kallen over at det var gått så ille med hans fiske. Kallen lovte at det skulle nok gå bedre neste gang, og ga ham et par fiskekroker, og i det neste sjøværet trakk Isak like så fort som de andre, og da de var kommet hjem fikk han tre hjeller fulle av fisk på sin lott.

Skarvene fra Utrøst

Geir Samuelsen, olje

Etter en stund fikk Isak hjemlengsel, og da han skulle reise, forærte kallen ham en ny åtring, full av mel og lerretsdug og andre nyttige ting. Han Isak sa både takk og ære for seg, og så sa kallen at Isak skulle komme tilbake igjen til jekteutsettingen; kallen ville til Bergen med føring av tørrfisk til det andre stevnet, og da kunne Isak bli med og selv selge fisken sin. Ja, det ville Isak gjerne, og så spurte han hva for en kurs han skulle holde når han skulle komme til Utrøst igjen. "Beint etter skarven når den flyr til havs, så holder du rett kurs," sa kallen. "Lykke på reisa." Men da Isak hadde satt ut fra land og ville se seg om, så han ikke mere til Utrøst; han så ikke annet enn havet både vidt og bredt.

Da tiden kom, møtte han Isak frem til jekteutsettingen. Men slik jekt hadde han aldri sett før; den var to rop lang; så når styrmannen som sto og holdt utkikk på styremannsfjelen i forstavnen, skulle rope til rorskaren, så kunne ikke karen høre det, og derfor hadde de satt en mann midt i fartøyet også, like ved masten, som ropte styrmannens rop til rorskaren, og enda måtte han skrike alt det han orket.

Den parten Isak eide, la de forut i jekten. Isak tok selv fisken av hjellene, men han kunne ikke skjønne hvordan det gikk til at det støtt kom ny fisk på hjellene istedenfor den han tok bort, og da han reiste var de likså fulle som da han kom.

F. Sørvig:
**Nordlandsjægter paa
Bergen Vaag**
1866

I PAR
CHI
LETTE
RARI®

Da han kom til Bergen solgte han fisken sin, og han fikk så mange penger for den at han kjøpte seg en ny jekt i full stand med ladning og alt det som hørte til; for det rådet Utrøst-kallen ham til. Og sent om kvelden før han skulle reise hjem, kom kallen ombord til ham og ba ham at han ikke skulle glemme dem som levde etter naboen hans på Værøy, for selv hadde han druknet, sa han, og så spådde han Isak både hell og lykke med jekten. "Alt er godt, og allting holder som i været står," sa han, og med det mente han at det var én ombord som ingen så, men som støttet under masten med ryggen sin når det knep.

Isak hadde alltid lykken med seg siden den tid. Han skjønte godt hvor hellet kom fra, og han glemte aldri å sette ut litt godt til den som holdt vintervakt når han satte opp jekten om høsten, og hver julekveld lyste det så det skinte ut av jekten, og de hørte feler og musikk og latter og støy, og det var dans i jektevengen.

Forklaring ord og uttrykk:

Å duve seilet—å ta ned seilet i sterk vind

Jernstein— søkke brukt på fiskesnøre

Åttring—åpen fiskebåt med 4 åresett og råseil

Det andre stevnet—I Hansa-tiden i Bergen var det to store stevner hvor tørrfisk, rogn og tran ble ført til Bergen (nordfarerne, også kalt bygdafaret) og omsatt og nordlendingene kjøpte bl.a. mel og tøy med seg nordover.

Det første stevnet var i mai/juni og det andre stevnet i august/september

Forstavn, forut—helt framme i båten

Ladning—last

Jekteveng—helt bak, «akter», i jekten; oppholdsrom for skipper og styrmann

Illustasjon:

Theodor Kittelsen